

СЧЕТОВОДНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА БИЗНЕС КОМБИНАЦИИ В СЪОТВЕТСТВИЕ С НСС

Христо Досев

Дипломиран експерт-счетоводител,
регистриран одитор

Управляващ съдружник в „Досеви – консултации и одит“ ООД и в „Търтей консулт“ ООД – Габрово

Ключови думи:	Резюме
<p>СС 22</p> <p>Бизнес комбинации</p> <p>Счетоводно отчитане</p> <p>Придобиване</p> <p>Покупко-продажба</p> <p>Репутация</p> <p>Придобиване</p> <p>Разграничими активи и пасиви</p> <p>Пазарна стойност</p>	<p>Настоящата статия има за предмет да разгледа счетоводното представяне на бизнес комбинациите, отчитани в съответствие с изискванията на НСС. За целта ще бъдат разгледани принципните постановки на приложимият за целта СС 22 – Отчитане на бизнес комбинации. Ще бъде обърнато внимание на признаването и оценяването на придобитите разграничими активи и пасиви от страна на придобиващото предприятие, както и определяне резултата от бизнес комбинацията – положителна или отрицателна репутация. С конкретни примери ще представим отчитането на положителна и отрицателна репутация от страна на придобиващото предприятие, а в заключение ще представим матрицата на отчитане на бизнес комбинациите по реда на СС 22, представена в шест последователни стъпки, с които всяко едно предприятие следва да се съобрази, съставяйки своите финансови отчети в съответствие с НСС.</p>

Една от стъпките за честно и вярно представяне е тази, свързана с коректното признаване на бизнес комбинациите във финансовите отчети, съставени в съответствие с приложимата счетоводна база. В този смисъл ще поясним, че ако възприетата счетоводна база за съставяне и представяне е НСС, то предприятието следва да се съобрази с изискванията на приложимия за целта СС 22 – *Отчитане на бизнес комбинации*. Вземайки предвид факта, че съществената част от предприятията в страната съставят своите финансови отчети на база НСС, то и разглежданата тема за бизнес комбинациите ще бъде пречупена през принципните постановки на националното ни счетоводно законодателство.

СС 22 – *Отчитане на бизнес комбинации* е предназначен да установи принципите на представяне на информацията в резултат на осъществените бизнес комбинации и ефектите от тях във финансовите

отчети на предприятията. За тази цел в стандарта е отделено място за принципи и изисквания как придобиващото предприятие да:

- признава и оценява в своите финансови отчети разграничимите придобити активи, поети пасиви и неконтролиращо участие в придобиваното предприятие;
- признава и оценява придобитата репутация в бизнес комбинация – положителна или отрицателна; и
- определя каква информация да оповестява, за да даде възможност на потребителите на финансовите отчети да оценят характера и финансовите ефекти от бизнес комбинацията.

Следва изрично да споменем, че съгласно точка 1, буква „а“ от СС 22 стандартът не е приложим по отношение на онези бизнес комбинации, които са извършени от предприятия под общ контрол. Като такива можем да приемем онези предприятия, участващи в бизнес комбинация, които са притежавани пряко или косвено от едни и същи ФЛ и/или ЮЛ. По наше мнение в стандарта погрешно е записано, че СС 22 ще е приложим при онези бизнес комбинации под общ контрол, изразяващи се в закупуване на активи. Неслучайно в проекта за написване на нови НСС е включена концепцията за добавяне на такива нови текстове, които да регламентират счетоводното представяне на реструктуриране на бизнеса, с ясното разграничаване и дефиниране на понятието „реструктуриране“ на предприятията, имащи общ контрол.

По силата на точка 1, буква „б“ СС 22 не е приложим и по отношение на бизнес комбинации, свързани с участия в съвместни предприятия, поради липса на придобиване на едно предприятие над друго предприятие.

Същност на бизнес комбинацията и представянето ѝ във финансовите отчети

Когато говорим за бизнес комбинации по смисъла на НСС, следва да обърнем внимание на дефиницията, която приложимият национален стандарт дава на това понятие. Според точка 2 от СС 22 *бизнес комбинация* е **обединяването на отделни предприятия в една стопанска единица в резултат на обединяването на едно предприятие с друго или придобиването на контрол върху нетните активи и дейности на друго предприятие**. Пречупвайки така дадената дефиниция с обичайната практика и приложимо търговско право в страната, по наше мнение бизнес комбинация би могла да възникне и респективно да се представи при съставянето на финансови отчети по реда на НСС при:

1. обединяване на предприятия в една стопанска единица, като в резултат на обединяването не може да се идентифицира предприятие, което да е придобиващо, и такова, което да е придобито;

2. придобиване на контрол върху нетните активи и дейности на друго предприятие, при което едно от предприятията може да се идентифицира като придобиващо, а друго може да се идентифицира като придобито.

Тоест ако търсим аналогия с конкретна търговско-правна сделка, която е обичайна за нашето право, можем да посочим, че бизнес комбинация би възникнала като обект на счетоводното отчитане и представяне в случаите, при които:

- ☞ е налице придобиване на **съвкупност от активи и пасиви на дружество, с които от организационна, функционална и финансова гледна точка може да се извършва самостоятелна стопанска дейност** (т.е. придобиване на вече обособена дейност по смисъла на чл. 134 от ЗКПО); или
- ☞ е налице **придобиване на предприятия като съвкупност от права, задължения и фактически отношения** (сделка по чл. 15 от Търговския закон).

В крайна сметка прилагането на СС 22 се свежда до такива сделки, при които е налице придобиване на контрол върху друго отчитащо се предприятие, а самото придобиване може да бъде разглеждано или като придобиване на бизнеса (стопанската дейност), за които дадохме примери с чл. 134 от ЗКПО и чл. 15 от ТЗ, или като придобиване на инструменти на собствения капитал на друго предприятие – акции или дружествени дялове. Особената разлика в случая би се изразила в това, че ефектите от бизнес комбинацията посредством прилагането на принципните постановки на СС 22 ще се проявят:

- **в самостоятелните (индивидуалните) финансови отчети на придобиващия**, в случаите на сделки по придобиване на бизнеса на друго предприятие (придобиване на нетните му активи);
- **в консолидираните финансови отчети на придобиващия**, в случаите на сделки, с които се придобиват акции и дялове, издадени от друго предприятие (т.е. инструменти на собствения капитал на придобитото предприятие).

Обръщаме внимание, че отчетите, които изготвя всяко едно предприятие, когато същото няма задължение да съставя консолидирани финансови отчети, нямат определено наименование, поради което ние условно ще ги наричаме **самостоятелни** финансови отчети. От своя страна **индивидуалните** финансови отчети са онези самостоятелни финансови отчети на предприятията, които имат задължение да съставят и консолидирани финансови отчети.

Внимание! При следните сделки и събития **не би могло да се отчита бизнес комбинация** във финансовите отчети, съставени в съответствие с НСС, а именно:

- ✓ счетоводното отчитане на образуването на съвместно предприятие във финансовите отчети на самото съвместно предприятие,

защото в такава хипотеза липсва контрол и придобиващо предприятие;

- ✓ придобиването на такива разграничени активи или групи от активи, които в крайна сметка не представляват стопанска дейност (бизнес/обособена дейност). В такъв случай придобиващият идентифицира и признава придобитите индивидуални разграничени активи и поетите пасиви, като счетоводното отчитане и представяне на сделката във финансовите отчети не поражда репутация.

Когато дадена търговско-правна сделка може да се квалифицира като бизнес комбинация по смисъла на СС 22, която представлява *придобиване*, същата следва да се представя във финансовите отчети на придобиващото предприятие по метода на **покупко-продажбата**. В този случай задача на отчитащото се предприятие е да сравни размера на направената инвестиция (цената на придобиване на акциите/дяловете на придобитото предприятие или цената на закупуване на нетните активи на това друго предприятие) с размера на придобитите нетни активи, оценени по тяхната справедлива стойност.

Съгласно точка 3.2 от СС 22 бизнес комбинация под формата на придобиване, при която придобитото предприятие запазва своята юридическа самостоятелност, води след себе си това, че придобиващото предприятие се превръща в дружество майка, а придобитото предприятие става негово дъщерно предприятие. В резултат на това придобиване (закупуване на минимум 50% от акциите или дружествените дялове на придобитото предприятие) предприятието майка следва да отчете тази сделка, както следва:

- ☞ В своя **индивидуален финансов отчет** инвестицията следва да се представи в съответствие с изискванията на СС 27 – *Консолидирани финансови отчети и отчитане на инвестициите в дъщерни предприятия*. Съгласно изискванията на точка 13 от СС 27 в своя индивидуален финансов отчет предприятието майка следва да представя своята инвестиция в дъщерното предприятие по себестойностния метод¹ или като финансов актив, съгласно СС 32 – *Финансови инструменти*, което в крайна сметка изисква оценката на инвестицията в дъщерното предприятие първоначално да се признае по нейната историческа цена на придобиване;
- ☞ В своя **консолидиран финансов отчет** предприятието майка следва първоначално да признае активите и пасивите на дъщерното предприятие по техните справедливи стойности. Разликата между:
 - (а) цената на придобиването, което е заплатено от дружеството майка и

¹ Себестойностният метод е регламентиран в СС 28 и съгласно точка 5.1 от него инвеститорът следва да отчита своята инвестиция по цена на придобиване, намалена с натрупаните загуби от обезценка.

(б) притежавания дял от страна на предприятието майка (превишаващ 50%) в справедливата стойност на нетните активи (*справедлива стойност на разграничимите активи – справедлива стойност на разграничимите пасиви = справедлива стойност на нетните активи*) **към датата на придобиването** следва да се представи в консолидирания ГФО като:

(в) положителна или отрицателна репутация в съответствие с изискванията на СС 22.

- ☞ Когато (а) > (б), резултатът (в) е положителна репутация (загуба от покупката);
- ☞ Когато (а) < (б), резултатът (в) е отрицателна репутация (изгодна покупка/ печалба).

Пример за представяне на положителна репутация в консолидирания финансов отчет на придобиващото предприятие – майка: „Холдинг България” АД закупува 90% от дружествените дялове на предприятието „Родина” ООД, в резултат на което „Холдинг България” АД става предприятие майка, а „Родина” ООД става дъщерно предприятие. За покупката „Холдинг България” АД е заплатило цена в размер на 1 500 000 лева. Към датата на придобиването дъщерното предприятие отчита в своя счетоводен баланс следните активи и пасиви, съгласно данните, посочени в Таблица 1:

Таблица 1

Баланс на „Родина” ООД към датата на бизнес комбинацията			
Актив		Пасив	
ДМА	960 000 лева	Записан капитал	100 000 лева
Материали	1 920 000 лева	Неразпределени печалби	960 000 лева
Вземане от клиенти	1 080 000 лева	Задължения към доставчици	2 900 000 лева
СУМА НА АКТИВА	3 960 000 лева	СУМА НА ПАСИВА	3 960 000 лева

Нека приемем, че справедливите стойности на разграничимите активи и пасиви, които „Родина” ООД представя в своя счетоводен баланс, към датата на бизнес комбинацията имат следните стойности, съгласно данните, посочени в Таблица 2:

Таблица 2

Активи		Пасиви	
ДМА	975 600 лева ¹	Задължения към доставчици	2 891 600 лева ⁴
Материали	1 896 000 лева ²		
Вземане от клиенти	1 020 000 лева ³		
ОБЩО Активи	3 891 600 лева	ОБЩО Пасиви	2 891 600 лева

¹ ДМА включват и една напълно амортизирана машина, която в сегашното си състояние би имала справедлива пазарна стойност в размер на 15 600 лева, поради което справедливата стойност на придобитите ДМА е в размер на $960\,000\text{ лева} + 15\,600\text{ лева} = 975\,600\text{ лева}$;

² Материалите включват и такива МЗ, които са залежали и морално остарели. За целта същите следва да бъдат обезценени с 24 000 лева, поради което справедливата стойност на придобитите материали е в размер на $1\,920\,000\text{ лева} - 24\,000\text{ лева} = 1\,896\,000\text{ лева}$;

³ Вземанията включват и такива в размер на 60 000 лева от клиент, който е в забава повече от 3 години, за който предприятието не е отчело загуба от обезценка, поради което справедливата стойност на придобитите вземания от клиенти е в размер на $1\,080\,000\text{ лева} - 60\,000\text{ лева} = 1\,020\,000\text{ лева}$;

⁴ Задълженията към доставчици включват и такива в размер на 8 400 лева, които поради факта, че кредиторът е заличен от търговския регистър и регистър на ЮАНЦ, няма да бъдат платени и съответно следва да се отпишат. Ето защо справедливата стойност на Задълженията към доставчици се изчислява в размер на $2\,900\,000\text{ лева} - 8\,400\text{ лева} = 2\,891\,600\text{ лева}$.

➤ справедливата стойност на нетните активи се изчислява в размер на $1\,000\,000\text{ лева}$ ($3\,891\,600\text{ лева}$ активи – $2\,891\,600\text{ лева}$ пасиви = $1\,000\,000\text{ лева}$ нетни активи);

(а) цената на придобиване на инвестицията е в размер на $1\,500\,000\text{ лева}$;

(б) притежаваният дял от страна на предприятието майка в справедливата стойност на нетните активи е еквивалента на придобития дял от капитала на дъщерното предприятие, тоест 90%. При тези данни ще изчислим стойността на притежавания от предприятието майка дял в размер на $90\% \times 1\,000\,000\text{ лева} = 900\,000\text{ лева}$.

(в) В случая (а) > (б), тъй като $1\,500\,000\text{ лева} > 900\,000\text{ лева}$. Ето защо резултатът от бизнес комбинацията, изразяваща се в закупуване на 90% от дружествените дялове на дъщерното предприятие, представлява положителна репутация (загуба от покупката) в размер на $600\,000\text{ лева}$ ($1\,500\,000\text{ лева} - 900\,000\text{ лева} = 600\,000\text{ лева}$).

Тази положителна репутация в размер на $600\,000\text{ лева}$ се представя единствено в **консолидирания** ГФО на икономическата група на „Холдинг България“ АД. В своя **индивидуален** ГФО инвестицията в закупуването на 90% от дружествените дялове в „Родина“ ООД следва да се представи по цената на придобиване, която е в размер на $1\,500\,000\text{ лева}$.

Пример за представяне на отрицателна репутация в самостоятелния финансов отчет на придобиващото предприятие: „Холдинг България“ АД посредством сделка по чл. 15 от Търговския закон (ТЗ) закупува предприятието на „Родина“ ООД като съвкупност от права, задължения и фактически отношения за сумата от $950\,000\text{ лева}$. Дружеството „Родина“ ООД няма да бъде заличено и остава да съществува в правния мир. В

резултат на бизнес комбинацията, изразяваща се в закупуването на нетни активи, „Холдинг България“ АД не се превръща в предприятие майка, поради което няма задължението да изготвя консолидиран ГФО. Ето защо резултатът от бизнес комбинацията ще бъде представен в ГФО на „Холдинг България“ АД за годината, през която е осъществена сделката по чл. 15 от ТЗ. Към датата на изповядване на сделката, извършена писмено с нотариално удостоверяване на подписите, „Родина“ ООД отчита в своя счетоводен баланс следните активи и пасиви, съгласно данните, посочени в Таблица 3:

Таблица 3

Баланс на „Родина“ ООД към датата на бизнес комбинацията			
Актив		Пасив	
ДМА	960 000 лева	Записан капитал	100 000 лева
Материали	1 920 000 лева	Неразпределени печалби	960 000 лева
Вземане от клиенти	1 080 000 лева	Задължения към доставчици	2 900 000 лева
СУМА НА АКТИВА	3 960 000 лева	СУМА НА ПАСИВА	3 960 000 лева

Нека приемем, че справедливите стойности на разграничимите активи и пасиви, които „Родина“ ООД представя в своя счетоводен баланс, към датата на бизнес комбинацията имат следните стойности, съгласно данните, посочени в Таблица 4:

Таблица 4

Активи		Пасиви	
ДМА	975 600 лева ¹	Задължения към доставчици	2 891 600 лева ⁴
Материали	1 896 000 лева ²		
Вземане от клиенти	1 020 000 лева ³		
ОБЩО Активи	3 891 600 лева	ОБЩО Пасиви	2 891 600 лева

¹ ДМА включват и една напълно амортизирана машина, която в сегашното си състояние би имала справедлива пазарна стойност в размер на 15 600 лева, поради което справедливата стойност на придобитите ДМА е в размер на 960 000 лева + 15 600 лева = 975 600 лева;

² Материалите включват и такива МЗ, които са залежали и морално остарели. За целта същите следва да бъдат обезценени с 24 000 лева, поради което справедливата стойност на придобитите материали са в размер на 1 920 000 лева - 24 000 лева = 1 896 000 лева;

³ Вземанията включват и такива в размер на 60 000 лева от клиент, който е в забава повече от 3 години, за който предприятието не е отчело загуба от обезценка, поради което справедливата стойност на придобитите вземания от клиенти е в размер на 1 080 000 лева - 60 000 лева = 1 020 000 лева;

⁴ Задълженията към доставчици включват и такива в размер на 8 400 лева, които поради факта, че кредиторът е заличен от търговския регистър и

регистъра на ЮЛНЦ, няма да бъдат платени и съответно следва да се отпишат. Ето защо справедливата стойност на Задълженията към доставчици се изчислява в размер на $2\,900\,000 \text{ лева} - 8\,400 \text{ лева} = 2\,891\,600 \text{ лева}$.

- (а) цената на придобиване на инвестицията е в размер на 950 000 лева;
- (б) справедливата стойност на нетните активи се изчислява в размер на 1 000 000 лева ($3\,891\,600 \text{ лева активи} - 2\,891\,600 \text{ лева пасиви} = 1\,000\,000 \text{ лева нетни активи}$);
- (в) в случая (а) < (б), тъй като $950\,000 \text{ лева} < 1\,000\,000 \text{ лева}$. Ето защо резултатът от бизнес комбинацията, изразяваща се в придобиване на нетните активи на „Родина” ООД като съвкупност от права, задължения и фактически отношения в сделка по чл. 15 от ТЗ, представлява отрицателна репутация (изгодна покупка/ печалба) в размер на 50 000 лева ($950\,000 \text{ лева} - 1\,000\,000 \text{ лева} = -50\,000 \text{ лева}$).

Тази отрицателна репутация в размер на 50 000 лева се представя единствено в самостоятелния ГФО на „Холдинг България” АД, тъй като отчитащото се предприятие няма задължението да съставя консолидиран ГФО, защото от сделката по чл. 15 от ТЗ не се е превърнало е предприятието майка.

Първоначална оценка на придобиването и първоначална оценка на възникналата репутация

При определяне на първоначалната стойност на придобиването предприятието, прилагащо разпоредбите на СС 22 – *Отчитане на бизнес комбинации*, следва да включи само онези разходи, които са свързани с осъществяваната бизнес комбинация. Според точка 4.2 от СС 22 подобни разходи представляват:

- а) заплатената от придобиващото предприятие парична сума и/или парични еквиваленти – по тяхната справедлива стойност;
- б) справедливата стойност на активите, с които е заплатило придобиващото предприятие, към датата на размяната им;
- в) извършените от придобиващото предприятие разходи, които пряко се отнасят до придобиването (като например: разходи по емитиране на акции; възнаграждения на консултанти и специалисти; такси, комисионни и други разходи, свързани с придобиването; разходите, свързани с набавянето на финансови средства за осъществяване на придобиването; частта от административните разходи, която може пряко да се припише на придобиването).

Когато придобиващото предприятие първоначално признава придобитите активи и пасиви в резултат на бизнескомбинацията, то следва да се съобрази с наличните такива, които се притежават от придобиваното предприятие към датата на сделката и съответно формират неговите нетни активи. Това изисква от отчитащото се

предприятие да направи пълна инвентаризация на всички разграничими активи и пасиви, които придобива от придобитото предприятие. В резултат на тази инвентаризация отчитащото се предприятие следва да направи някои корекции, изразяващи се в това, че то:

- ✓ не признава онези активи и пасиви, които не подлежат на инвентаризиране;
- ✓ не признава онези активи и пасиви, които не отговарят на условията за признаване съгласно НСС и Общите разпоредби към тях;
- ✓ признава онези активи и пасиви, които придобитото предприятие не ги е признавало до момента, но които отговарят на условията за признаване съгласно НСС и Общите разпоредби към тях;
- ✓ признаването на активите и пасивите следва да бъде съобразено единствено със счетоводната политика на отчитащото се предприятие (придобиващото предприятие), без да се взема предвид прилаганата счетоводна политика от страна на придобитото предприятие.

Пример: В резултат на бизнес комбинацията придобиващото предприятие инвентаризира всички разграничими активи, включени в сделката, и установява наличието на компютър, чиято справедлива стойност е 950 лева, който до момента е бил включен в състава на ДМА на придобитото предприятие. Придобитото предприятие е определило в своята счетоводна политика праг на същественост в размер на 700 лева, под който придобитите активи, които по принцип отговарят на изискванията за признаване като ДМА, се отчитат като текущ разход в печалбата или загубата. В своята счетоводна политика придобиващото предприятие е възприело праг за признаване на ДМА в размер на 1 000 лева, поради което придобитият компютър, който е бил включен и признат като разграничим актив при придобитото предприятие, сега няма да се признае като разграничим актив във финансовите отчети на придобиващото предприятие. Справедливата стойност, която отчитащото се предприятие е заплатило за осъществяване на бизнес комбинацията, ще се разпредели между останалите активи и пасиви, които ще бъдат признати, и няма да засегне инвентаризирания компютър, който не отговаря на счетоводната му политика за признаване като ДМА.

При определяне на първоначалните стойности на придобитите разграничими активи и пасиви точка 5.2 от СС 22 дава следните насоки в зависимост от техния конкретен вид:

- ценните книжа се оценяват по текущата им пазарна цена, а когато не са борсово търгуеми, по такива стойности, които са определени на база на тяхната очаквана доходност;
- вземанията до 1 година (краткосрочни) по номиналната им стойност, а тези над 1 година (дългосрочни) по настоящата стойност на очакваните входящи парични потоци, дисконтирани с текущите нива на лихвения процент;

- продукцията и стоките по продажни цени, намалени с разходите за реализация и обичайната печалба на отчитащото се предприятие;
- незавършеното производство по цените на готовите изделия, намалени с необходимите разходи за завършване на производствения процес;
- суровини и материали по техните текущи доставни (пазарни) цени;
- недвижимите имоти (земи и сгради) по техните пазарни стойности;
- останалите ДМА по техните пазарни стойности, коригирани с тяхното изхабяване. В случаи, когато съответните ДМА са толкова специфични, че не могат да се купят свободно на пазара, тогава за първоначална оценка може да се вземе балансовата им стойност, която съответните ДМА са имали в придобитото предприятие;
- ДНМА по тяхната справедлива стойност, а когато същите не се продават свободно на пазара – по такава стойност, която не би създавала или съответно увеличила отрицателната репутация от придобиването;
- задълженията до 1 година (краткосрочни) по тяхната номинална стойност, а задълженията над 1 година (дългосрочни) по настоящата стойност на очакваните изходящи парични потоци, дисконтирани с текущите нива на лихвения процент;
- потенциалните задължения по настоящите стойности на сумите, необходими за посрещането им, определени при текущите нива на лихвения процент.

Положителна репутация

Съгласно точка 6.1 от СС 22 всяко превишение на първоначалната стойност на придобиването над дела на придобиващото предприятие в справедливата стойност на придобитите нетни активи (разграничимите активи, намалени с разграничимите пасиви) към датата на придобиването се отчита в придобиващото предприятие като положителна репутация. Положителната репутация се признава като актив и същата се амортизира систематично² по време на определения от ръководството на отчитащото се предприятие полезен живот. Годишният размер на амортизацията представлява текущ разход, който се представя в отчета за приходите и разходите на придобиващото (отчитащото се) предприятие.

Точка 6.5 от СС 22 определя, че обикновено полезният живот на положителната репутация не би следвало да надхвърля 5 години.

² Систематичността следва да отразява начина, по който придобиващото предприятие ползва изгодите от направената инвестиция. При положение че предприятието не може обосновано да определи начина, по който ще черпи икономическите ползи, положителната репутация следва да се амортизира по линейния метод.

Единствено когато предприятието разполага с убедителни доказателства, че този период следва да бъде по-дълъг, само тогава се допуска полезният живот да бъде определен за период по-голям от 5 години.

При определянето на полезния живот на положителната репутация трябва да се имат предвид:

- а) характерът и вероятният живот на дейността на придобитото предприятие;
- б) стабилността и вероятният живот на отрасъла, в който осъществява дейността си придобитото предприятие;
- в) съществуващата публична информация относно характеристиките на положителната репутация в подобни дейности и техният типичен жизнен цикъл;
- г) влиянието на моралното остаряване на стоките и/или услугите, промените в търсенето им и други икономически фактори, отнасящи се до дейността на придобитото предприятие;
- д) вероятният стаж в придобитото предприятие на ръководния екип и дали придобитото предприятие може да се управлява ефективно от друг ръководен екип;
- е) нивото на разходите по поддръжка или на финансирането, необходими за постигането на очакваните икономически изгоди от дейността на придобитото предприятие, и способността и намерението на придобиващото предприятие да постигне това ниво;
- ж) очаквани действия на конкуренцията или на потенциалната конкуренция;
- з) намеренията за срока на контрол върху дейността на придобитото предприятие и нормативни, договорни или фактически условия, влияещи на този срок.

Независимо от факта, че положителната репутация се амортизира за счетоводни цели, то същата следва да се представя в счетоводния баланс по отчетна стойност, намалена с начислената амортизация и всякакви други загуби от обезценка. Това означава, че положителната репутация подлежи на обезценка по реда на СС 36 – *Обезценка на активи*.

Отрицателна репутация

Всяко превишение на дела на придобиващото предприятие в справедливата стойност на придобитите нетни активи (разграничимите активи, намалени с разграничимите пасиви) над първоначалната стойност на придобиването към датата на бизнес комбинацията се отчита в придобиващото предприятие като отрицателна репутация. Тоест на практика отрицателната репутация може да се определи като изгодна покупка, тъй като придобиващото предприятие заплаща една цена, а срещу нея получава нетни активи на по-висока справедлива стойност.

Представяне в счетоводния баланс

Съгласно примерната форма на счетоводния баланс, дадена като Приложение № 1 към СС 1, търговската репутация следва да се представя в Актива; раздел Б. Нетекущи (дълготрайни) активи; група I. Нематериални активи; статия 3. Търговска репутация. Ето защо, когато е налице положителна репутация, същата следва да бъде представена с положителен знак, а когато е налице отрицателната репутация, следва да се представя с отрицателен знак.

Отчитане и представяне на репутацията – стъпка по стъпка.

В обобщение от казаното по-горе при отчитането на бизнес комбинация по реда на СС 22 всяко едно предприятие следва да премине през следващите стъпки:

Стъпка 1 – Първоначално предприятието следва да разгледа не само правната страна на стопанската операция, но трябва и да разбере достатъчно надеждно нейното икономическо съдържание, за да може да определи дали по същество в конкретната фактическа обстановка е налице бизнес комбинация по смисъла на разглеждания стандарт. За да е налице бизнес комбинация, предмет на стопанската операция следва да бъде придобиването на активи и поемането на пасиви, които като цяло да представляват стопанска дейност. Когато говорим за бизнес комбинации между предприятия под общ контрол – принципните постановки на СС 22 не би следвало да бъдат приложими. По мнението на автора в подобни случаи липсата на прехвърляне на контрол върху нетните активи и дейности на друго предприятие би следвало да се разглежда като реструктуриране в рамките на икономическата група на отчитащото се предприятие, поради което не би следвало да възниква и съответно да се признава репутация – било то положителна или отрицателна.

Стъпка 2 – При осъществяването на бизнес комбинация от основно значение е да може да се определи (идентифицира) кое предприятие се явява придобиващото и кое придобиваното. По силата на дефинициите, дадени в стандарта, придобиващо е онова предприятие, **което получава контрол** върху нетните активи и дейности на придобиваното предприятие. Значение на понятието контрол, дадено в СС 22, предполага правото да се управлява дейността на придобитото предприятие с оглед извличане на икономически изгоди. Обикновено такава икономическа власт в контекста на търговското законодателство и бизнес практики в България се получава при:

- притежание на повече от 50% от акциите или дяловете с право на глас в придобитото предприятие; или
- осъществен посредством дъщерни предприятия или договорни споразумения контрол върху повече от 50% от акциите или дяловете с право на глас на другото.

Фактически отношения за осъществяване на контрол спрямо друго предприятие съгласно СС 22 са налице, когато:

- а) се осъществява бизнес комбинация, при която справедливата стойност на едното предприятие е значително по-висока от тази на другото предприятие;
- б) се осъществява бизнес комбинация посредством замяна на обикновени акции (дялове) с право на глас срещу пари – предприятието, предоставило парите, обикновено се явява придобиващо, с изключение на случаите, когато е налице обратно придобиване;
- в) в резултат на бизнес комбинация ръководството на едното предприятие може да доминира при подбора на ръководния екип на другото предприятие – доминиращото предприятие се явява придобиващо.

Стъпка 3 – Следващата стъпка на предприятието е да определи датата на придобиването. По начало за дата на придобиването се разбира датата, на която юридически придобиващото предприятие получава контрола над придобиваното предприятие посредством прехвърлянето на възнаграждението и респективно придобиването на активите и поемането на пасивите. В същото време стандартът подчертава, че подобно идентифициране на датата на придобиването следва да се разглежда през призмата на счетоводния принцип на *предимство на съдържанието пред формата*, регламентиран в чл. 26, ал. 1, т. 8 от Закона за счетоводството. Тоест на практика, в зависимост от конкретните договорни споразумения, датата на придобиването може да предхожда датата, на която съответните обстоятелства по придобиването се вписват в търговския регистър и регистъра на ЮЛНЦ по силата на приложимото национално търговско законодателство.

Стъпка 4 – признаване и оценяване на разграничимите придобити активи, поети пасиви и малцинственото участие в придобиваното предприятие. Тази стъпка предполага и доброто познаване и съответно прилагане на свързания с този процес нормативен текст на приложимия за целта СС 27 – *Консолидирани финансови отчети и отчитане на инвестициите в дъщерни предприятия*. Признаването и оценяването на придобитите разграничими активи и поети пасиви в една бизнес комбинация е от съществено значение с оглед правилното прилагане на изискванията за отчитане и представяне както на малцинственото участие, така и на възникналата репутация от покупката. Основният принцип, който въвежда СС 22 в случая, е, че за да се признаят като такива във финансовите отчети на придобиващото предприятие, разграничимите активи и пасиви следва, съобразно счетоводната политика на придобиващия и съгласно Общите разпоредби към НСС, да отговарят на дефинициите за първоначално признаване на активи и респективно на пасиви към датата на придобиването. В подобна хипотеза е напълно възможно придобиващият да признае като свой нематериален актив създадена търговска марка или клиентска листа, която не е била признавана за актив от страна на придобитото предприятие, поради факта, че параграф 3.4 от СС 38 – *Нематериални активи* изисква разходите по вътрешно създадени търговски марки, наименования,

издателски права, клиентски бази и други подобни да се отчитат текущо във финансовия резултат, а не като нематериални активи.

Обратното – пасив, който придобитото предприятие е очаквало във връзка с приетите от него планове за съкращаване на персонала, който обаче не влиза в плановете за съкращаване на придобиващото предприятие, не е пасив, който придобиващото предприятие признава към датата на бизнес комбинацията. По този начин пасивът, отчетен и представен във финансовия отчет на придобитото предприятие, не взема участие при изчисляване на репутацията съгласно метода на придобиването.

Възможно е първоначалното признаване на актив от страна на придобиващото предприятие да не съвпада с начина на представяне на същия актив във финансовите отчети на придобитото предприятие. Така например производствена сграда, отдавана под наем от страна на придобитото предприятие, е била представяна във финансовите отчети на придобитото предприятие като инвестиционен имот, отчетан по справедлива стойност по реда на СС 40. В същото време придобиващото предприятие възнамерява да използва въпросния недвижим имот за целите на своята производствена дейност, поради което активът следва да се отчита и представя като дълготрайни материални активи по реда на СС 16.

Безспорно е, че придобиващото предприятие следва така да класифицира и определя придобитите разграничими активи и поети пасиви, че да може в последствие коректно да прилага всички други приложими НСС. Важната особеност в случая е, че тази класификация придобиващият следва да направи съобразно договорните условия и своята счетоводна политика, включително и другите съществени условия, които съществуват към датата на придобиването.

Оценяването на придобитите разграничими активи и поети пасиви следва **в повечето случаи** да става на база на техните **справедливи стойности към датата на придобиването**. Въпреки това СС 22 допуска при определени обстоятелства да не се използва справедливата стойност при първоначалната оценка на разграничимите активи и пасиви. Така например краткосрочните вземания следва първоначално да се признаят по тяхната номинална стойност. При подобно действие съществува вероятността оценката на вземанията да не отчита загубите от просрочие на подлежащите на събиране входящи парични потоци и съответно активът да се надцени при неговото признаване във финансовия отчет на контролиращото (придобиващо) предприятие. В резултат на това, че не винаги справедливата стойност се използва като първоначална оценка, има вероятност да не се отчете правилно и самият резултат от сделката – тоест репутацията.

При определянето на справедливата стойност следва да се вземат предвид принципните постановки на Общите разпоредби към НСС, според които **справедлива стойност представлява сумата, за която даден актив може да бъде разменен или даден пасив да бъде уреден**

в сделка между информирани и желаещи осъществяването на сделката страни, при справедливи пазарни условия.

Стъпка 5 – оценяване на възнаграждението/насрещната престация.

Прехвърленото възнаграждение, което заплаща придобиващото предприятие в дадена бизнес комбинация, в резултат на което придобива контрол над придобитото предприятие, следва да се оценява по справедлива стойност към датата на придобиването, което обикновено се оприличава с парични средства. В подобни хипотези отчитащото се предприятие – придобиващо в бизнес комбинацията, едва ли ще има трудности при нейното оценяване. Значително по-трудно е оценяването на възнаграждението, което включва активи; възнаграждения под условие; инструменти на собствения капитал (дялове, акции, опции и варианти). За съжаление, в СС 22 няма предвидени подобни текстове за оценка на възнаграждението. Предполага се, че подобно заплащане извън обичайното в парични средства не е практика в нашата действителност. Все пак при наличие на плащане, което не е в пари, е удачно да се насочим към принципните постановки на другата счетоводна база, която се явява МСФО.

Стъпка 6 – признаване и оценяване на репутацията.

При тази стъпка придобиващото предприятие оценява и признава като репутация – положителна или отрицателна, резултата от осъществената бизнес комбинация.

- ✓ Положителната репутацията е актив, представляващ **бъдещите икономически ползи**, произтичащи от други активи, придобити в *бизнес комбинация*, които не са идентифицирани и признати отделни, и се изчислява като **положителна разлика** между първоначалната стойност на придобиването и дела на придобиващото предприятие в справедливата стойност на придобитите нетни активи (разграничимите активи, намалени с разграничимите пасиви).
- ✓ Отрицателната репутация се изчислява като **отрицателна разлика между** първоначалната стойност на придобиването и дела на придобиващото предприятие в справедливата стойност на придобитите нетни активи (разграничимите активи, намалени с разграничимите пасиви).

В заключение можем да обобщим, че отчитането на всяка една стопанска операция и търговско-правна сделка следва да стане съобразно изискванията на възприетата счетоводна база, с цел постигане достоверно и вярно преставане. Бизнес комбинациите не правят изключение от това изискване, като фактът, че материята е значително по-трудна за разбиране и прилагане, може да доведе до грешно представяне и изготвени финансови отчети, които не отговарят в съществена степен с изискванията на НСС.

Библиографска справка:

1. Закон за счетоводството – обн., ДВ, бр. 95 от 8 декември 2015 г., в сила от 01.01.2016 г., посл. изм. и доп., ДВ, бр. 19 от 5 март 2021 г.
2. Национални счетоводни стандарти, приети с ПМС № 46 от 21.03.2005 година, ПМС № 251 от 17.10.2007 г. за изменение и допълнение на НСФОМСП, последно изменение и допълнение с ПМС № 394 от 30.12.2015 г.
3. СС 22 – Отчитане на бизнес комбинации.

**ACCOUNTING FOR BUSINESS COMBINATIONS IN ACCORDANCE WITH
NATIONAL ACCOUNTING STANDARDS**

Hristo Dosev

Certified Public Accountant, Registered Auditor

Managing Partner

“Dosevi – consultations and audit” LTD &

“Tartey consult” LTD – Gabrovo

Keywords:	Summary
AS 22 Business combinations Accounting treatment Acquisition Sale transaction Goodwill Acquisition Identifiable assets and liabilities Market value	<p><i>The purpose of this article is to consider the accounting presentation of business combinations accounted for in accordance with the requirements of NAS. For this purpose, the article will discuss the principles of the applicable AS 22 – Accounting for Business Combinations. Consideration will be given to the acquirer's recognition and measurement of the acquired identifiable assets and liabilities and the determination of the outcome of the business combination - goodwill or negative goodwill. Using specific examples, we will illustrate the accounting for goodwill and negative goodwill by the acquirer, and conclude with a matrix of accounting for business combinations under AS 22, presented in six sequential steps, that each entity should follow in preparing its financial statements in accordance with NAS.</i></p>